

Сафонов Ю. М.,
д.е.н., професор,
заступник директора Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

АУДИТ- ДЕЯКІ АСПЕКТИ І ПРОБЛЕМИ

Аудит. Цей термін має кілька значень. У загальному сенсі - галузь економічної діяльності та навчальна дисципліна, яка вивчається в вузах, у вузькому значенні під аудитом розуміється діяльність з проведення перевірки фінансової (бухгалтерської) звітності та даних обліку і формулювання за результатами такої перевірки обґрунтованої незалежної думки аудитора про достовірність такої звітності в формі письмового висновку.

Аудит (як синонім аудиторської перевірки)- це процедура незалежної перевірки і оцінки звітності, даних обліку і діяльності організації, а також системи, процесу, проекту або продукту. Найчастіше термін вживається стосовно перевірки бухгалтерської звітності організацій .У діловій практиці використовуються поняття «операційний аудит», «технічний (промисловий) аудит», «екологічний аудит», «аудит якості» та інші різновиди аудиту, проте ці поняття і процеси не мають законодавчого визначення

Історія аудиту.

Потреба в аудиті виникла одночасно з зародженням та розвитком товарообмінних і грошових відносин, а до цього розвиток був тісно пов'язаний з особливостями фінансово-промислової історії окремих країн і визначався, перш за все, характером розвитку ринку капіталу.

В Європі аудит з'явився в XII столітті в Англії як процедура аудиту суми шеріфських рахунків «Michaelmas Audit of the Sum of the Seriff's Account» [1].

В середні віки в європейських торгових містах на прохання контрагентів купців (як правило, інших купців або банківських інститутів) аудиторі перевіряли бухгалтерські книги купців і свідчили їх достовірність. У XIX столітті основними замовниками аудиту стали, крім кредиторів, власники компаній, що було пов'язано з активним розвитком акціонерних і обмежених компаній, власники яких не займалися поточним управлінням і, відповідно, потребували періодичної перевірки найнятих керуючих.

Глобалізація економіки, створення транснаціональних корпорацій з безліччю підрозділів, розкиданих часто по всій країні, а то і по всьому світу, значно посилили потреби бізнесу в незалежних ревізорів. Крім того, у міру зростання державного втручання в економіку і ускладнення системи оподаткування, компанії стали відчувати необхідність у незалежних фахівцях, які могли перевірити бухгалтерську і податкову звітність фірми з метою виявлення помилок і спотворень звітності та запобігання санкцій з боку державних органів.

У XX столітті в зв'язку з активним розвитком фондового ринку з'явилася нова категорія осіб, зацікавлених в аудиті - інвестори. Як правило, кожна нова хвиля скандалів, пов'язаних з банкрутством підприємств, чий акції або боргові папери мали біржовий лістинг і активно обертались, завершувались судовими

переслідуваннями аудиторів і жорсткістю вимог до аудиторів і виконаних ними перевірок. У зв'язку з цим інвестори стали найбільш активними і вимогливими споживачами аудиторських послуг.

Класифікація аудиту.

У XX столітті аудит розділився на дві великі групи:

- фінансовий / інвестиційний аудит;
- промисловий аудит.

Фінансовий і інвестиційний аудит.

Фінансовий - це і є аудит в класичному розумінні, тобто перевірка фінансової звітності та встановлення її достовірності. Близько примикає до нього і інвестиційний аудит - висновок про цільове та ефективне використання інвестиційних ресурсів і аудит професійних учасників інвестиційної діяльності (бірж, інвестиційних і будівельних компаній). Глобалізація економіки, створення транснаціональних корпорацій з безліччю підрозділів, розкиданих часто по всій країні, а то і по всьому світу, значно посилили потреби бізнесу в незалежних ревізорах. Реагуючи на зростання втручання держав в економіку і ускладнення системи оподаткування, компанії стали відчувати необхідність у незалежних фахівців, які могли перевірити бухгалтерську і податкову звітність фірми з метою виявлення помилок і спотворень звітності та запобігання санкцій з боку державних органів. Залежно від того, проводиться аудит компанії незалежним аудитором чи власними співробітниками, прийнято розрізняти незалежний (аудит в класичному розумінні) і внутрішній аудит.

Промисловий аудит.

Промисловий аудит – поняття більш складне, тому що включає в себе елементи фінансового аудиту (формування собівартості виробів, тарифів на послуги тощо) і чисто **технічного аудиту**.

Під технічним аудитом розуміють перевірку незалежними фахівцями системи організації виробництва, контролю та управління якістю, застосовуваних технічних і технологічних рішень, а також перевірку відповідності технічного стану машин, обладнання, механізмів, будівель і споруд, комунікацій, систем і мереж вимогам нормативних актів.

Сюди ж можна віднести комплекс заходів для проведення аудиту інформаційно-технологічного середовища підприємства - **ІТ-аудит** систем і сервісів, рівня забезпечення програмно-технічними засобами. Різновидами промислового аудиту є екологічний аудит (підтвердження навантажень на природне середовище), енергетичний аудит, аудит витрат на експлуатацію та підтвердження тарифів (застосовується, в основному, для обґрунтування цін на продукцію природних та інших монополій) і інші види спеціальних аудитів.

Аудит персоналу- це визначення, оцінка особистісного потенціалу співробітників і відповідності співробітників корпоративній культурі і цінностям компанії. В ході даного аудиту встановлюється рівень відповідності співробітника займаній посаді, оцінюються особистісні якості, дається комплексна характеристика персоналу.

PR-аудит — це аналіз ефективності використання виділених на проект коштів через публікації в ЗМІ, соціологічні опитування, точкове вивчення думки представників «цільової аудиторії» проекту.^[2]

Екологічний аудит — це комплексна і незалежна оцінка дотримання умов, у тому числі вимог чинних міжнародних стандартів, нормативів і нормативних документів у сфері екологічної безпеки, екологічного менеджменту і охорони навколишнього середовища, а також підготовка відповідних рекомендацій щодо покращення діяльності підприємств і організацій в екологічній сфері.

Підготовка фахівців.

Якщо говорити про підготовку фахівців з вищою освітою, готових до оволодіння професією практичного аудитора, то слід зазначити, що вона в сучасній Україні має свою історію і особливості.

Підготовку таких спеціалістів (економістів, бухгалтерів, статистиків, інженерів- економістів тощо) до кінця 90-х років XX століття в Україні (УРСР) за денною формою навчання здійснювали^[2]:

- за спеціальностями : 06.04 Фінанси і кредит-2 класичні університети і 3 економічні інститути; 06.06. Економіка і соціологія праці- 1 класичний університет і 2 економічні інститути; 06.07. Статистика- 2 економічні інститути; 06.08. Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності- 2 класичні університети, 6 технічних і технологічних інститутів і 4 економічні інститути;

- за однією із 17 спеціальностей групи 07.00. Інженерно- економічні спеціальності (07.01. Економіка і управління в промисловості ,07.011. Економіка і управління на транспорті, 07.17. Економіка і управління в побутовому, житлово- комунальному обслуговуванні і міському господарстві)

- відповідні профільні технічні , технологічні та інженерно- економічні вищі навчальні заклади.

З 1997 року в переліку напрямів 05.01. Економіка і підприємництво серед 13 спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», « магістр» вперше появилась спеціальність **050100 Облік і аудит** ^[3] і організована підготовка фахівців, яка фактично продовжувалась до 2015року.. Слід зазначити, що через неконтрольоване зростання кількості приватних закладів вищої освіти і відкриття в них підготовки економістів, масове створення економічних факультетів у непрофільних університетах на ринку праці непропорційно потребам зросла кількість економістів з вищою освітою низької якості. Пізніше це негативно позначилось на показниках зайнятості населення в країні.

У 2015 році в зв'язку з прийняттям Закону України «Про вищу освіту» ^[4] структура підготовки фахівців з вищою освітою в Україні суттєво змінилась, по суті наблизившись до європейської: підготовка здійснюється за галузями знань і спеціальностями, кількість яких суттєво скоротилась, та освітніми рівнями молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії. Зменшилась кількість економічних спеціальностей, спеціальності **Облік і аудит та «Оподаткування»** «інтегрувались » в одну- «071 Облік і оподаткування» ^[5].

Підготовка аудиторів може здійснюватися за відповідною спеціалізацією в межах нової спеціальності. Крім закладів вищої освіти підготовку практичних аудиторів, попит на яких постійно зростає, здійснюють приватні аудиторські фірми, використовуючи різні форми підвищення кваліфікації фахівців з вищою економічною освітою.

28 жовтня 2015 року на базі Державної фінансової інспекції України постановою Уряду створена Державна аудиторська служба України. Основними завданнями Держаудитслужби є:

- забезпечення формування і реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;
- здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;
- надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

Захист інформації.

В сучасних умовах масового використання ІК-технологій коли практично вся інформація обробляється, зберігається в електронній формі та передається комунікаційними мережами, виникла проблема їх захисту від несанкціонованого втручання, порушень достовірності інформації через можливі кібератаки.

Оцінюючи без сумніву роль і значення ІКТ- мереж в забезпеченні збору, оброблення інформації та обміну нею, проведенні наукових досліджень через доступність до нових знань і технологій, окреслимо деякі безпекові аспекти глобальної інформаційної мережі і безпечного спілкування в соціальних мережах. Суть полягає в тому, що Інтернет став простором, у якому скоюються кіберзлочини, та інструментом цих злочинів . Причинами постійного зростання кількості кіберзлочинів, а це поширення комп'ютерних вірусів, шахрайство, викрадення персональної та комерційної інформації, порушення роботи комп'ютерних мереж тощо, є анонімність, доступність інформації, можливість легкого збагачення, використовуючи лише сучасну комп'ютерну техніку, з допомогою якої скоїти злочин можна в будь-якому місці світу.

В Україні щорічно реєструється біля 3 тисяч кримінальних правопорушень у сфері кібербезпеки, загострилась проблема кіберпросвіти: оволодіння громадянами компетентностями у сфері кібербезпечності, засобами протидії кіберзлочинам та забезпечення персональної безпеки при роботі в корпоративних мережах, спілкуванні в соціальних мережах.

В Україні є позитивні приклади успішного розв'язання окремих складових проблеми:

- існує розгалужена мережа академій Cisco, яка охоплює майже 400 закладів освіти- від шкіл до університетів. Готують викладачів і надають консультативну підтримку 13 університетів, серед них КНУ імені Тараса Шевченка, НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», Запорізький національний університет, НТУ «Дніпровська політехніка», НУ «Львівська політехніка», НТУ «Харківський політехнічний інститут»;

- у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя створено Центр підготовки інструкторів з кібербезпеки. Програма навчання складається із курсів академій Cisco, які вже використовують в школах, коледжах, університетах. Це безкоштовні курси «Вступ до кібербезпеки» для школярів, «Основи кібербезпеки» для студентів коледжів, програми CCNA Cyber Operations та CCNA Security для університетів.

- Фізико-технічний інститут НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» отримав можливість безпечного і пільгового Інтернет-доступу до освітніх комп'ютерних мереж, безкоштовного покриття університету «зонтиком безпеки»;

- ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» організує і здійснює інформаційну підтримку масових заходів, які позитивно впливають на підвищення рівня освіти і науки в сфері кібербезпеки, сприяють ознайомленню студентської молоді правилам безпечної поведінки в інформаційному просторі. Це Всеукраїнські студентські змагання з проблем кібербезпеки, започатковані КНУ імені Тараса Шевченка, щорічна Всеукраїнська студентська олімпіада за спеціальністю «Кібербезпека», регулярні міжнародні та всеукраїнські науково-практичні і науково-методичні конференції викладачів та молодих вчених, науковців, за участю представників ІТ-фірм, що проводяться університетами за участі і підтримки відповідних галузевих органів, регіональних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування

- при МОН утворено Експертно-консультативний комітет з цифрових технологій в освіті з метою врахування експертної думки та проведення консультацій у процесі підготовки і організації виконання рішень МОН України в ІТ галузі, сприяння ефективному приватно-державному партнерству в галузі інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, підтримання постійного ефективного діалогу із представниками ІТ бізнесу, експертами та громадськими організаціями у сфері ІТ.

Список використаних джерел:

1. Аудит .2019. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Аудит>.
2. Типові навчальні плани, за якими здійснюється навчання в ВНЗ Мінвузу УРСР. УМК ВО.Київ, 1990.
3. Постанова КМУ від 24 травня 1997р. №507 «Про затвердження переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо – кваліфікаційними рівнями».
4. Закону України «Про вищу освіту» від 01.05.2014р. №1556-VII.
5. Постанова КМУ від 29 квітня 2015р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.